

Axis Yayınları

RUSSELL GRIGG

Fransız psikanalist Jacques Lacan'ın çalışmaları konusundaki uzmanlığıyla tanınan, Avustralyalı önde gelen bir psikanalist, filozof ve çevirmendir. Deakin Üniversitesi Felsefe ve Psikanaliz Çalışmaları bölümünden emekli olan Grigg, Avustralya'nın Victoria eyaletinde özel psikanaliz pratiğini sürdürmektedir.

SİNEM ACAR

Psikiyatrist, psikoterapist. Psikanaliz Araştırmaları Derneği'nde teorik dersler vermektedir. Lacancı psikanaliz üzerine çeşitli yazı ve çevirileri mevcuttur. *Lacancı Psikanalizin Sekiz Temel Kavramı* kitabının çevirmeni ve *Histeri Nedir? Histerik Kimdir?* kitabının yazarlarındandır. Klinik pratiğine İstanbul'daki muayenehanesinde devam etmektedir.

Russell Grigg

LACAN, DİL VE FELSEFE

İngilizce Orijinalinden Çeviren:
Sinem Acar

Axis Yayınları

LACAN, DİL VE FELSEFE – Russell Grigg

Orijinal adı:
Lacan, Language, and Philosophy (2008)
Bu metnin orijinali 2008 yılında SUNY Press tarafından New York'da yayımlanmıştır.

Türkçe yayım hakları © Axis Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek şartıyla tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayımcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Özgür Öğütcen
Çeviren: Sinem Acar
Yayıma hazırlayan: Özgür Öğütcen, Cem Tüfekçioğlu
Kapak Tasarımı: Hamdi Akçay
Dizgi: DBY Ajans
Baskı ve Cilt: Ana Basın Yayın A.Ş.
Matbaa Sertifika No: 81860

Axis Yayınları
e-posta: axis@axisyayinlari.com
Yayınevi Sertifika No: 42925

1. Basım: İstanbul, 2026
ISBN 978-625-90713-1-2

KRM için

İçindekiler

Teşekkür 9
Giriş 11

I. KISIM
Psikoz, Nevroz ve Baba-nın-Adı

1. Bölüm: Men Etme 19
2. Bölüm: Babanın İşlevi 57
3. Bölüm: Oidipus Kompleksinin Ötesi 77
4. Bölüm: Aktarımda Gösteren ve Nesne 105
5. Bölüm: Psikanalize Devlet Müdahalesi 131

II. KISIM
Filozofları Analiz Etmek:
Descartes, Kant, Žižek, Badiou ve Jakobson

6. Bölüm: Lacan ve Badiou Pas-Tout (Tümü-Değil) Mantığı 147
7. Bölüm: Kant ve Freud 171
8. Bölüm: Suçluluk, Yasa ve İhlal 195
9. Bölüm: Mutlak Özgürlük ve Radikal Değişim Žižek Üzerine 213
10. Bölüm: Descartes ve Bilimin Öznesi 237
11. Bölüm: Lacan ve Jakobson Metafor ve Metonimi 267

Kaynakça 303

Teşekkür

Bu kitapta yer alan metinlerin bazı versiyonları daha önce çeşitli dergi ve kitaplarda makale olarak yayımlanmıştır. 1. Bölüm, Dany Nobus'un derlediği *Key Concepts of Lacanian Psychoanalysis* (Londra: Rebus, 1998; *Lacancı Psikanalizin Sekiz Temel Kavramı*; İstanbul: Axis, 2023) adlı kitapta yer almıştır. 2. Bölüm'ün daha eski bir versiyonu ise *The Australian Journal of Psychotherapy* 5 (1986) dergisinde yayımlanmıştır. 3. Bölüm, Justin Clemens ve Russell Grigg'in derlediği *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis* (Durham, NC: Duke University Press, 2006) adlı kitapta yer almıştır. 4. Bölüm'ün daha önceki bir versiyonu, Ellie Ragland-Sullivan ve Mark Bracher'in derlediği *Lacan and the Subject of Language* (New York: Routledge, 1991) adlı kitapta yayınlanmıştır. 5. Bölüm ilk olarak Jacques-Alain Miller'ın *The Pathology of Democracy* (Londra: Karnac, 2005) adlı kitabına bir katkı olarak basılmıştır. 6. Bölüm, Slovenya'da yayımlanan *Filozofski Vestnik* dergisinin 26:2 (2005) sayısında yayımlanmıştır.

7. Bölüm'ün bazı kısımlarının önceki versiyonları, *Afreudite: Psikanaliz Dergisi*'nde 1 (2005), *Analysis* 3 (1991) ve Belçika'da yayımlanan *Quarto* dergisinin 43 (1991) sayılarında yer almıştır. 8. Bölüm ilk olarak *Cardozo Law Review* 24 (2003) dergisinde yayımlanmıştır. 9. Bölüm'ün daha önceki bir versiyonu *Paragraph* 24 (2001) dergisinde yer almıştır. 11. Bölüm ise ilk olarak Fransızca olarak *Ornicar?* 35 (1986) dergisinde yayımlanmıştır.

Giriş

Sonraki gelişmeler her ne olursa olsun, Jacques Lacan için asıl dönüm noktası, bilinçdışının bir dil gibi yapılandığının teşhisi olmuştu. Lacan ancak bu keşfi yaptıktan sonra psikanalizde "simgesel", yani dilin alanı dediği şeyi, imgeselin ikincil ve bağımlı düzeninden titizlikle ayırt edebildi. Bu hamle, psikanalitik deneyimde dilin hakiki yerini daha iyi analiz etmesini sağladı. Jouissance'a özel bir atıfla Lacan'ın geç dönem öğretisinin odak noktası haline gelen üçüncü düzen, yani gerçek, ancak psikanalizde simgeselin oynadığı merkezi rolün keşfinin arka planında ortaya çıkmıştı.

Dil ve mantık çalışmalarının psikanalitik teori ve pratikle ne kadar ilgili olduğu Lacan'dan önce fark edilmemişti ki bilinçdışının dilbilimsel doğası açıkça teslim edilmemiş olsaydı, bu bağın fark edilmeden kalacağını varsaymak makul görünüyor. Bu nedenle, Lacan üzerine yapılan son çalışmaların çoğu başka bir yere odaklansa da dil ve mantık çalışmaları; psikanalistlerin, felsefecilerin ve psikanalizin özneye dair tefekküre getirdiği kavrayıştan faydalanan diğer herkesin temel ilgi alanı olmaya devam ediyor.

Bu kitaptaki bölümler Lacan'ın dil ve mantık çalışmalarını psikanalizin yararına nasıl kullandığını incelemekte, Lacan'ın çalışmalarının temelini oluşturan gerek kendi çalışmalarındaki gerekse onun çalışmalarından türetilmiş dilbilimsel, mantıksal ve felsefi tezleri açıklığa kavuşturmayı ve gerektiğinde eleştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu bölümler, yalnızca psikanalistler tarafından değil, aynı zamanda Lacan'ın hakkında yazdığı, Lacan üzerine yazan veya sadece burada gündeme getirilen konular hakkında görüş sahibi olan felsefeciler ve dilbilimciler tarafından benimsenen konumları da, sıklıkla eleştirel bir şekilde, ele alıyor.

Birinci kısmın ilk üç bölümü, Lacan'ın çalışmasındaki baba meselesine farklı açılardan yaklaşıyor. "Men Etme" başlıklı ilk bölüm, analitik deneyimde simgeselin yerinin keşfinin önemini en ikna edici şekilde gösteren şeyin psikoz üzerine çalışmaları olduğunu öne sürüyor. Ve Lacan'ın nevroz ve psikoza yeni bir psikanalitik yaklaşım getirmek için ortaya koyduğu bastırma ve men etme arasındaki ayrımdan yararlanarak, Baba-nın-Adı göstereninin men edilmesinin; sanrılardan ötekilerle ilişkilere, "işitsel" halüsinasyonlardan paranoyaya ve bedensel yıkıma uzanan tüm psikotik fenomenlere değin nasıl dallanıp budaklandığını Başkan Schreber'in *Hatırat*'ından tasvirler vasıtasıyla derinlemesine anlatıyor.

"Men Etme" psikozla ilgiliyken, "Babanın İşlevi" başlıklı ikinci bölüm, nevrozda babasal işlevin imgesel ve simgesel figürleri arasındaki etkileşimini ele alıyor. Bu bölüm, Freud'un çalışmasında özdeşleşmeyle ilgili büyük ölçüde göz ardı edilen ve hâlâ çözümlenmemiş bir konu olan

özdeşleşme meselelerine ve babasal işlevin nevrozdaki yerine değiniyor. Bu, bir taraftan analizin sonu meselesini gündeme getirirken, öte taraftan Lacan'ın psikanalizdeki çağdaşlarının, örneğin Melanie Klein gibi, ölüm dürtüsünü basit bir saldırganlık içgüdüsüne indirgeme eğilimlerini de mevzuya dahil ediyor.

"Oidipus Kompleksinin Ötesi" başlıklı üçüncü bölüm, Lacan'ın, Freud'un psikanalizin mihenk taşı olarak gördüğü komplekse yönelik eleştirisinin bir tartışmasını içeriyor ve Lacan'ın Oidipus kompleksinin ötesine geçerken bile ondan nasıl faydalandığını gözler önüne seriyor. Bu bölüm, Lacan'ın Lévi Strauss tarzı mit analizini rüyaların, semptomların ve diğer "bilinçdışı oluşumların" analizinden ayırma iddiasını tartışarak Freud'un bir miti olarak Oidipus kompleksinin eleştirisine zemin hazırlıyor. Önceki görüşlerden radikal bir şekilde ayrılan Lacan, bundan böyle Oidipal öyküyü Freud'un, dağılmakta olan otoritesi karşısında babanın konumunu koruma girişimi ve Freud'un histeriklerinde baba figüründeki çöküşe bir yanıt olarak görmektedir. Oidipus kompleksi ile ilkel kabile miti karşılaştırıldığında, Freud'un baba üzerine yazılarının bazı ilgi çekici yönleri ortaya çıkmaktadır. Bölüm Freud'un Oidipal babası –terimin her iki anlamıyla da– ile ilkel kabilenin babasında cisimleşen aşırılığın ve *jouissance*'ın babası arasındaki ilişkiye dair sorulara giden yolu açmaktadır.

Birinci kısımdaki "Aktarımda Gösteren ve Nesne" başlıklı dördüncü bölüm, aktarımın, analiste müdahalelerinde yüklediği etik sorumlulukları ortaya sermektedir. Lacan'ın bildiği varsayılan öznesi, Freud'un aktarımı tanımladığı

farklı yolları birleştiren bir kavramdır. Bu kavram, analistin konumunun paradoksunu açıkça belli eder: Bu, analizanın çıkarları için dahi olsa kullanılmaması gereken bir iktidar konumudur.

Birinci kısmı sonlandıran "Psikanalizi Düzenlemek" başlıklı beşinci bölüm, modern dünyada psikanalizle ilgili somut bir sorunla, psikanalizi düzenlemeye yönelik son hamlelerle ilişkili olarak psikanalistin etik konumunu ele almaktadır. 2005 yılında böylesi bir düzenleme için bir anda beklenmedik bir baskının ortaya çıkmasıyla Fransa'da meydana gelen olaylar, birçok yargı merciinin psikanaliz ve psikoterapi uygulamaları üzerinde çok daha büyük bir denetim uygulamasına yönelik hamleleri ve bilişsel davranışçı terapi gibi rakip terapilerin yükselişiyle daha geniş bir ilgi görmüştür. Bu bölümde, psikanalizde düzenlemeye direnen ve devlet denetimine tabi olsaydı ödün verilecek, hatta kaybedilecek olan şeyler tartışılmıştır.

İkinci kısımdaki altı bölüm daha felsefi türdendir ve Lacan'ın Kant ve Descartes'ın felsefesinden faydalanma biçimlerini veya filozof Alain Badiou ve Slavoj Žižek'in Lacan'ın çalışmasına verdikleri yanıtları incelemektedir. Son bölüm ise Lacan'ın Jakobson ile olan ilişkisini metafor ve metonimi üzerine yaptığı çalışma yoluyla ele almaktadır.

"Lacan ve Badiou: *Pas-Tout* Mantığı" başlıklı 6. Bölüm, *XX. Seminer*'de kadın konumuyla ilişkili olarak geliştirilen Lacancı "tümü-değil" [*pas-tout*] ya da "tümüyle-değil" kavramının nasıl anlaşılması gerektiğine açıklık getirirken, Badiou'nun matematikteki sonsuzluk hakkındaki en hafif

tabirle tartışmalı bir görüşe dayanan Lacan eleştirisine de bir eleştiri sunmaktadır.

Temel bir Lacancı kavram olan Baba-nın-Adı söz konusu olduğunda felsefe ve psikanaliz ortak bir zemini paylaşmaktadır. Kökleri Freudcu Oidipus kompleksine uzanan bu kavram yalnızca felsefi değil, dini, tarihi ve kültürel sorunlara da ışık tutmaktadır. Birisi Kant ve Freud üzerine, diğeri suçluluk ve ihlal üzerine olan buradaki iki bölüm, Lacan'ın Freudcu süperegoya getirdiği yenilikçi bakış açısını ortaya koyarak, Kant'ın ahlak felsefesine yeni bir ışık tutmaktadır. "Kant ve Freud" ve "Suçluluk, Yasa ve İhlal" başlıklı yedinci ve sekizinci bölümler, Kantçı etik ve Freudcu süperego arasındaki bağlantılarla ilgilenmektedir. İlki, Kant'ın felsefesinde ahlak yasasının tanınması ile arzunun değersizleştirilmesi arasındaki bağı tartışırken, ikincisi aynı ilişkiyi, psikanalizin (Freud'dan bu yana) bilinçdışı suçluluk ile ihlal dürtüsü arasında kurduğu bağ üzerinden araştırmaktadır.

Slavoj Žižek, Lacan'ın çalışmasından türetilmiş, dar bir alanda hakkını teslim etmenin mümkün olmadığı, etkili bir felsefi konum üretmiştir. "Mutlak Özgürlük ve Radikal Değişim: Žižek *Üzerine*" başlıklı dokuzuncu bölüm, Žižek'in son derece radikal eylemler hakkındaki çeşitli iddialarından birine eleştirel bir yaklaşım getirmektedir. Žižek, gerçekten radikal bir eylem gerçekleştiren bir failin sonuçta radikal olarak dönüştüğünü savunmaktadır. Ben bu argümanla yetinmedim ve bu bölümde Žižek'in tartıştığı mevzuların her birinin daha muhafazakâr bir okumaya açık olduğunu, üstelik psikanalizin klinik pratiğiyle tutarlı olduğunu göstermeye çalıştım.

"Descartes ve Bilimin Öznesi" başlıklı onuncu bölüm, on yedinci yüzyılda bilimin ortaya çıkışında Descartes'ın rolünü irdelemektedir. Lacan'ın görüşü, *cogito*'nun ortaya çıkışının ve ampirik dünyanın matematikselleştirilmesinin, modern bilimin ortaya çıkması için gerekli metafizik önkoşullar olduğudur. Bu, modern bilimin doğuşunu deney ve gözleme dayandıran ampirist açıklamaların reddini ima eden bir konumdur. Bu bağlamda Alexandre Koyré'ye katılan Lacan, Descartes'ın yarattığı ontolojik değişimin modern bilim için önemini vurgular, öyle ki Kartezyen cogito'yu, bu "boş özne"yi bizatihi bilimin öznesiyle özdeşleştirir.

"Lacan ve Jakobson: Metafor ve Metonimi" başlıklı on birinci bölümde, Lacan'ın teorisine dayanan ve ona sadık kaldığını düşündüğüm bir metafor teorisi inşa ettim. Lacan, çalışmasında metafora önemli bir yer verse de metaforların ne olduğuna dair teorisinin kendisi tarafından da açıkça detaylandırılmamış ve literatürde tatmin edici bir şekilde geliştirilmemiş olması dikkat çekicidir. İnşa ettiğim şey yalnızca Lacancı bir metafor açıklamasını detaylandırmakla kalmamakta, aynı zamanda neden Davidson ve Black'in görüşleri gibi diğer iyi bilinen görüşlere karşı tercih edildiğini de tartışmaya açmaktadır.

Bazı bölümler, başka yerlerde önceden yayımlanmış ilk versiyonlarına nazaran çok az fark içerirken kimi bölümler bu kitap için yeniden gözden geçirilmiştir. Ve bu makalelerin çoğu, orijinal baskısı tükenmiş veya edinmesi zor yayınlarda yer almıştır.